

τίσωμεν καὶ νὰ τὸν προλάβωμεν σηκόνωντας τὰς αἰτίας, ὅπῃ τὸν κίρῃν

Αἱ ἀναγκασμοὶ μας ἀποτείνονται, καθὼς εἴρηται (Τμήμ. Α'. Κεφ. Δ'. Ἄρθρ. Δ'. §. Β'.) πότε μὲν ἐναντίον εἰς πράγματα ἀψυχα ἢ ἄλογα· πότε δὲ ἐναντίον εἰς ἐκείνα, ὅπῃ ὀνομάζεται τύχη ἢ εἰμαρμένη, καὶ πότε ἐναντίον εἰς ἡμᾶς αὐτὰς, ἢ εἰς ἄλλους.

Εἰς ὅλας ὁμῶς αὐτὰς τὰς πειρασμοὺς, αὐ καλῶς ἐπισήσωμεν, θέλωμεν εὖρη, ὅτι ἡ πρῶτη κυριώτερα (ἀγκαλιὰ κρυφία) πηγὴ τῆς ἡμετέρας ἀναγκαστικῆς εἶναι πάντοτε ἡ ἀλαζονεία. Παροξυνόμεθα, αὐ εἰς δεσμός δὲν λυεταὶ ὀλίγωρα, αὐ εἰς κλειδὸν δὲν ἀνοίγη τὴν θύραν ὀλίγωρα, αὐ εἰς ὄργανον, εἰς σιῶργον, μία μηχανὴ δὲν ἐκπληρῆ καλὰ τὸ καθήκον τῆς ἀναγκαστικῆς αὐ εἰς ἵππος σκοντάβη, ἢ ἐξοππάζηται, ἢ ἴσταται (σαρματᾶ), αὐ εἰς μάς σκέλος κρᾶχθεῖς, δὲν ὑπακίση δούλῳ, αὐ εἰς κακίαν (ἀσθένει) δὲν πίπτῃ, ἢ φεύγῃ ἀπὸ τοῦ βρόχου, καὶ τὰς παγίδας μας· ἐπειδὴ ἡ ἀλαζονεία μας ἤθελε νὰ ὑποτάσσεται ὅλη ἡ φύσις, καὶ νὰ ὑπακίη ἐτοιμότητι εἰς τὰς θελήσεις μας. Εἰς τὰς ἐναντίας πειρασμοὺς ἀργιζόμεθα κατὰ τῆς τύχης· ἐπειδὴ ἡ ἀλαζονεία μας ἤθελε νὰ μᾶς σέβηται καὶ αὐτὴ, καὶ νὰ καταβάλλῃ κάθε σκεδὴν καὶ προθυμίαν νὰ μᾶς βοηθῇ. Εἰς τὰ κακά, ὅπῃ μᾶς προέρχονται ἀπὸ παραδρομῆς μας, ἢ ἀπὸ σφάλμα μας, καὶ ὅπῃ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἐκτελέσωμεν ὡς ἐπιθυμοῦμεν τὸ ἢ ἐκεῖνα τὸ πρᾶγμα, ἀναγκαστικῶς καθ' ἡμᾶν αὐτῶν, ἐπειδὴ ἡ ἀλαζονεία μας δὲν ὑποφέρει νὰ ὁμολογήσῃ εἰς ἑαυτὴν τὴν ἀφροσύνην τῆς, ἢ τὴν ἀνεπιτηδειότητα, ἢ τὴν ἀδυναμίαν τῆς. Εἰς τὰς ὑβρεῖς, ἢ ἀδικίας, ὅπῃ λαμβάνομεν, ἢ ὑποθέτομεν ὅτι λαμβάνομεν ἀπὸ ἄλλου, ἀργιζόμεθα κατ' ἐκείνων· ἐπειδὴ ἡ ἀλαζονεία μας ὀργισθεῖ δι' ὅ, τι ἐτόλμησεν ἄλλος νὰ μᾶς ὑβρίσῃ. Ἀρθείσης τῆς ἀλαζονείας, θέλων ἀρθῆ ἀπὸ τὴν αὐτῶν θράπινον καρδίαν καὶ αἰ περισσότεραι ἀναγκαστικῆς καὶ

δεν θέλει μίση άλλο εἰμὴ ἢ αἰσθησις τῆς κακῶν ἀφ' οἷα σδήποτε αἰτίας προερχομένων· ἢ ὅποια αἰσθησις θέλει εἶναι μία λύπη, ἢ δυσαρέσκεια, καὶ ὄχι πλέον ἀγαπάκταις.

Λοιπὸν πόσον ἄλογος καὶ παράξενος εἶναι ἡ ἀλογο-
νεία μας εἰς τὰς βεῖς πρώτας περιστάσεις, καὶ πόσον ἀλογώτερος ὁ θυμὸς, ὅπῃ ἐντεῦθεν προκύπτει, τὸ βλέπει καθ' ἑἑας ἀρκετώτατα.

Ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἀνοησία μεγάλη νὰ ἀπαιτῶμεν νὰ δελοῦμαι καὶ νὰ ὑποκύπτην εἰς τὰ νόματά μας πράγματα ἀναίδητα καὶ ἄλογα, ὡς νὰ εἶχον ἐκεῖνον τὸν λόγον καὶ ἐκεῖνῳ τὴν αἰσθησιν, ὅπῃ ὑπερῶνται;

Ἄλλὰ καὶ κατὰ τῆς τύχης διὰ τί νὰ ἀγανακτῶμεν; δὲν εἶναι ἄκρα ἠλιθιότης νὰ παροξυνόμεθα ἐναντίον εἰς ἑἑα πρᾶγμα, ὅπῃ δὲν ὑφίσταται εἰς τὴν φύσιν; Ἡ τύχη δὲν εἶναι ἄλλο, εἰμὴ μία ἀπλῆ ἀναφορὰ καὶ σαυδρομὴ τυχαίων μὲν ὡς πρὸς ἡμᾶς πραγμάτων, ἀπὸ τὰ ὅποια δὲν ἠμποροῦμεν νὰ προφυλαχθῶμεν, μήτε νὰ τὰ ἐμποδίσωμεν, ἀναγκαίων δὲ ὡς πρὸς τὰς γενικὰς νόμους τῆς φύσεως, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐξαρτῶνται. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀνοησία νὰ (ἀξιῶμεν) ἀπαιτῶμεν διὰ νὰ ἀλλάξῃ ἡ φύσις τῶν νόμων τῆς διὰ χαιτήμας, ἢ νὰ θυμόνωμεν ὡς αὐτὸ νὰ μᾶς ἔκαμν ἀδικίαν ἀκολαθῶντας τῆς;

"Ἄλογον ἔδεν ἦτον εἶναι καὶ τὸ νὰ θυμόνωμεν καθ' ἡμῶν αὐτῶν. Ὑποκείμενον τῷ θυμῷ μας δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλος, εἰμὴ ἐκεῖνος ὅπου μὲ θέλησιν καὶ συνείδησιν μᾶς κάμνει κακόν. Ἄλλ' ἠμπορεῖ ἑἑας ἀνθρώπος νὰ κάμῃ ποτὲ θεληματικῶς κακόν εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς; "Ὅλα, ὅσα πράττομεν, δὲν εἶναι μάλιστα ἀποτελεσματῆς ἀγάπης, ὅπῃ ἔχομεν εἰς ἑαυτῆς;

Εἰς αὐτὰς ὅμως τὰς περιστάσεις ἡμεῖς κάμνομεν μίαν καινότροπον ἀφαίρεσιν· διαίρεσιν ἑαυτῆς εἰς δύο πρόσωπα, ἑἑα ὅπῃ ἀδικεῖ, καὶ ἄλλο, ὅπῃ ἀδικεῖται· καὶ ἔτω θυμόνωμεν καθ' ἡμῶν αὐτῶν, ὡς αὐτὸ νὰ ἐθυμόνωμεν ἐναντίον εἰς ἄλλους. Συχνάκις ἑἑα μόνον μένος

ρδς μας είναι τὸ ὑποκείμενον τῆς ὀργῆς μας· τὸ χέρι, φέρειπεῖν, ἢ τὸ ποδάρι, ὅπῃ δὲν ὑπακείει ἐπιόμως εἰς τὰς θελήσεις μας· ἢ μνήμη, ὅπῃ δὲν μᾶς ὑποβάλλει ἀμέσως τὰς ζητημένας ιδέας· ὁ νῆς, ὅπῃ δὲν ἐσκέφθη καλῶς τὸ δεῖνα παράγμα, ὅπου δὲν προεῖδε τὸ δεῖνα ἄλλο, ὅπου δὲν καταλαμβάνει τὸ δεῖνα, ὅπῃ δὲν προσηλώνεται καθῶς πρέπει εἰς τὸ δεῖνα, ἀποπλανώμενος ἀπὸ τῆς περισσασμῆς τε· καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ μέρη μας τότε τὰ θεωρῶμεν ὡς κεχωρισμῆς ἀφ' ἡμῶν, ἠδυνόμενα νὰ μᾶς κάμνῃν ὕβριν καὶ ἀδικίαν· καὶ διὰ νὰ τιμωρήσωμεν αὐτὰς τὰς καινοξόπης ἀφαιρέσεις μας, τιμωρῶμεν ἐν τούτῳ τὸν ἑαυτὸν μας.

Εἰς τὰς τρεῖς προσηρημένας περιστάσεις ἢ ἀλογία τῷ ὀργίζεσθαι εἶναι προδηλοτάτη. Μένει ἢ τετάρτη περιστασις, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ θυμός μας φαίνεται ὅτι ἔχει κάποιαν περισσοτέραν συγγνώμην, καὶ τῷτο εἶναι ὅπου μᾶς γίνεται παρ' ἄλλων κάμνῆς ὕβρις, ἢ ἀδικία· ἀλλὰ καὶ εἰς τῷτο πρὸ τοῦ νὰ ἔχωμεν δίκαιον νὰ θυμώσωμεν, εἶναι ἀνάγκη νὰ θεωρῶμεν πολλὰ παράγματα.

Πρῶτον πρέπει νὰ ἰδῶμεν, αὐτὴ ἢ ὕβρις εἶναι βεβαία, ἢ ἀμφίβολος, εἰς τὸ ὁποῖον τῷτο πολλά ὀλίγον συνηθίζεν νὰ προσέχῃ οἱ ὀργίλοι, ὅπῃ παραφέρονται ἀμέσως ἀπὸ τὰ ῥήματα τῆς ὀργῆς. Ἔρχεται εἷς καὶ μοὶ ψιθυρίζει, ὁ δεῖνα εἶπεν, ἢ ἔκαμε τὸ καὶ τὸ κατὰ σῆ. Λοιπὸν πρέπει ἐγὼ νὰ δώσω πίσιν δ' αὐτοῦ εἰς τῆς λόγους τα; Πόσοι διὰ κακίαν, ἢ παιδιᾶς χάριν δὲν ἐφείσκειν μετὰ προθυμίας ψάδῃ παράγματα, ἢ δὲν ἠδυνῶνται νὰ μεταβάλλῃν τὰ ἀληθῆ; Πόσας ἀλλοιώσεις δὲν ὑπέρχονται καὶ αἱ ἀληθεῖς αὐταὶ ἀπερνῶνται ἀπὸ εἷνα στόμα εἰς ἄλλο; πόσοι δὲν παραβλέπῃν, ἢ δὲν παρακῆν εἷνα παράγμα ἀντ' ἄλλου, ἢ δὲν νομίζῃν παράγματα καὶ τὰς πλέον σθεμελιώτερας εἰκασίας των; Ποσᾶκις δὲν συμβαίνει εἰς τὰς διηγῆσεις νὰ ψάδῶνται οἱ διηγέμενοι, ἢ νὰ παρα-

ραμορράζον τὰς ἐστιαδεσέρας περιστάσεις, αἱ ὁποῖαι μεταβάλλουν ὅλῳ τῷ φύσιν τῆ πράγματος; Καὶ ἐπάνω εἰς τοιαῦτα ἀβέβαια περμῆλα πρέπει νὰ παραδέχωμαι ἐγὼ ὡς ἀληθῆ ἐκεῖνα, ὅπῃ μοὶ ἀναφέρηται, καὶ νὰ τὰ νομίζω ὡς βέβαια, ὡς αὐτὸ νὰ εἶμουν αὐτὸς μάρτυς αὐτόπτης, καὶ νὰ θυμόνω δι' αὐτὰ χειρότερα; Λέγω χειρότερα, ἐπειδὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μᾶς παροργίζουσι περισσότερον τὰ πράγματα, ὅπου μᾶς διηγῶνται ἄλλοι, παρά ἐκεῖνα, ὅπου βλέπομεν ἢ ἀκούομεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι παρόντες· καὶ τοῦτο δι' ὅ,τι ἔξω ἀπὸ τὰς μεγάλας ἀλλοιώσεις, ὅπῃ κάμνουσι εἰς αὐτὰ οἱ συκοφανταί, προδέται μυρίας ἄλλας καὶ ἡ ἐδική μας φαντασία ἐρεθίζομένη. ὑποθέτομεν εἰς τὴν ἰβείζοντα μυρίας κακὰς σκοπὰς, οἱ ὁποῖοι μῆτε ἀπέρασαν ἴσως ἀπὸ τὸν νῦν τὰ μυρίας περιστάσεις ἐπιτακῆσᾶς (τὸ κακὸν) τῆ τύχης, τῆ χρόνης, τῆ ἔρανης, τῆς προσβολῆς τῆς γυνομῆνης εἰς τὰς παρόντας, περιστάσεις, αἱ ὁποῖαι ἴσως δὲν ἔχον καμμίαν ὑπόστασιν· προθέτομεν ὅλα ἐκεῖνα, ὅπῃ ἡμπορῶν νὰ αὐξήσωμεν τῷ ὕβρει· ἀφαιρῶμεν ὅλα ἐκεῖνα, ὅπῃ ἡμποροῦν νὰ τῷ σμικρῶν. Ἀπὸ πόσης θυμῆς ὡς πόσον ἠθέλαμεν εἶδαι ἀπηλλαγμένοι, ἀίσως μᾶς ἐδιηγῶνταν τὸ πρᾶγμα κατὰ τῷ ἀλήθειαν; καὶ ἀπὸ πόσον περισσότερης ἀκόμι αὐτὸν δὲν παρεβάλλωμεν μὲ τὸσῶν δὲν ἐκὸν τὸ αὐτὸ εἰς τοὺς ψιθύρους καὶ συκοφανταί;

Καὶ ἐπ' ἀληθείας εἰς ποίαν ὑπόληψιν πρέπει νὰ ἔχωμεν ἐκεῖνο τὸ φύλον τῷ ἀνθρώπων, τὸ ὅπεσον ἠδυνάσται μόνον νὰ σπείρη ζιζάνια, θυμῆς, ἐχθρας, καὶ νὰ ἐξάπτῃ τὸ πῦρ τῆς διχονοίας καὶ εἰς αὐτοὺς πολλαίς τὰς πλέον οἰκείας καὶ συγγενεῖς; Αὐτοὶ ἔπρεπε νὰ ἐξορίζωνται ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινον γένος ὡς φθορεῖς καὶ λυμεῶνες, καὶ νὰ θεωρῶνται παρ' ἡμῶν ὡς ἄσπονδοι ἐχθροί μας· ἐπειδὴ ἡ ὕβρις, ἐν ὅσῳ ἐγνοεῖται, δὲν εἶναι βέβαια κακὸν διὰ λόγους μας, καὶ τὸ κακὸν μᾶς ἔρχεται ἀπὸ ἐκεῖνον, ὅπῃ λαμβάνει τῷ

τὴν αὐθάδειαν νὰ μᾶς τὸ φανερώσῃ. Μ' ὅλον τοῦτο αὐτὲς τὰς ἐχθρὰς τὰς νομίζομεν ἐνίοτε ἄκρας φίλας, καὶ τὰς γινώσκομεν μεγαλωτάτῃ χάριδι ὅ,τι μᾶς σηκόνουσι τὴν ἡσυχίαν μας, καὶ τὰς δίδομεν καὶ ἀδράς μισθοδοσίας, διὰ τὰ φροντίζον νὰ μᾶς ταρατῶν, καὶ ὅσον περαιοτέρας ἀφορμὰς πίκρας καὶ θυμῶ μᾶς παρέχον, τόσο δα φιλέστερα τὰς ἀνταμείβομεν. Λαμβάνομεν μίαν ἀθλίαν ἡδονὴν νὰ θυμόναμεν, μάλιστα κατ' ἐκείνων, ὅπῃ μισῶμεν περαιοτέρον· καὶ ἐπιζητῶμεν μετὰ σπουδῆς ὅλα τὰ αἷτια διὰ τὰ ἀθρῶσάμεν παρ' ἑαυτοῖς τὸν θυμόν μας.

Ἀλλὰ χωεῖς τὴν ποινὴν, ὅπῃ πληρόνομεν συνεχῶς μὲ τὴν ἀδιάκοπον ἡσυχίαν, ὅπῃ μᾶς προξενεῖ ὁ θυμός, συμβαίνει πολλάκις νὰ πληρώνωμεν καὶ μίαν ἄλλω ἀκόμη χειροτέραν μὲ τὰς ἀλόγους παραφοράς, εἰς τὰς ὁποίας μᾶς φέρει ἡ δὺκολοπισία μας. Ὁ Θεοδῶς δὲν ἔχασεν ἐκ διαβολῆς τῆς Φαίδρας τὸν ἰόντα Ἰππόλυτον, τὸν ὁποῖον ἠγάπα τόσο φιλοσόφως, καὶ ὁ ὁποῖος ἦτον τόσο ἀξιαγάπητος; Πόσον φρονιμώτερα ἔκαμεν ὁ Καῖσαρ, ὁ ὁποῖος δέσκαυτας μεταξὺ εἰς τὰ λάφυρα τῆς Πομπηίου εὔα μέγαν πλῆκον ἐπιστολῶν τῆς ἐχθρῶν τε, δὲν ἠθέλησε μῆτε νὰ τὰς ἰδῆ, ἀλλὰ τὰς ἔρριψεν ἀμέσως εἰς τὴν φωτίαν. Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἠθέλησε νὰ δώσῃ πίστιν μῆτε εἰς τὴν μητέρα του, ὅποταν τὸν εἶδοποίησε διὰ γραμμάτων νὰ φυλαχθῆ ἀπὸ τὸ ποτὸν, ὅπου ἠθέλε τῷ προσφέρει Φίλιππος ὁ ἰαξός, ὡς φαρμακόμενον· ἀλλὰ δείχνωντας τὴν ἐπιστολὴν εἰς τὸν ἰαξόν, καὶ βλέπωντας ὅτι ἐκεῖνος ἠρνεῖτο τὸ πρᾶγμα χωεῖς νὰ ἀλλάξῃ ὄψιν, ἔπιε τὸ ποτὸν μὲ γαλιῶν, πιστεύωντας, λέγει ὁ Σκύνεας, περαιοτέρον εἰς τὴν τιμιότητα τῆς φίλας, παρὰ εἰς τὴν διαβολὴν τῆς μητρός· ἀγκαλὰ εἰς τὸ ἐδειξεν ἴσως περαιοτέραν ἀφοβίαν, παρὰ φρόνησιν· ἐπειδὴ μὲ τὸ νὰ ἦτον κίνδυνος ζωῆς, ἠμπορῆσε χωεῖς νὰ ἐγγίξῃ τὴν τιμὴν τῆς φίλας, νὰ πληροφρηθῆ πρὸς ἀσφάλειάν τε διὰ τινος πείρας.

Β'. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ πρᾶγμα εἶναι βέβαιον, πρέπει γὰρ ἰδῶμεν, αὐτὸ εἶναι ἄξιον ἀγανακτήσεως. Ἐνας λόγος, μία ἀσοχασία, μία ἀπροσέξια, εἷς ὠθισμὸς (ἀπρόξιμον) μᾶς κάμνει πολλάκις νὰ πίπτωμεν εἰς ἄκρην μανίαν· εἷς ποτίεισιν, λέγει ὁ ἦδη ρηθεὶς Φιλόσοφος, ὅπου πίπτει ἀπὸ τὸ χέρι εἷος παιδίον, ἢ εἷος δέλεον, εἷς ξυβλίον (πιάτον) ὀλίγον ἄπασρον, τὸ ξαπέξι κακῶς βαλμένον, ἢ κλίνη ὄχι καλῶς παρεσκευασμένη, μία κηλίδα (λεκὲς) ἐπάνω εἰς τὸ ξαπέξομαβδυλον, ἢ ἐπάνω εἰς τὸ εἶδυμα, καὶ ἄλλα παρόμοια μικρὰ καὶ ψυχρὰ πράγματα εἶναι ἰκανὰ νὰ κάμνῃ ἄνω κάτω τὴν οἰκίαν. Λοιπὸν δεῦν εἶναι μία ἀδυναμία νοῦς νὰ θυμόνωμεν διὰ τοιαῦτα χαμερπῆ πράγματα;

Γ'. Ἀλλὰ καὶ ὅταν μᾶς γένη μία ὕβρις ἀληθῆς καὶ μεγάλη παρά τινος, πρέπει νὰ κοιτάζωμεν, αὐτὸ ἐγίνετο ἐπίτηδες. Ἄντις ἀπὸ ἀπροσδόκητον σπασμὸν μὲ κτυπήσῃ, ἢ μὲ ὠθήσῃ εἰς τὸ σκότος χωεὶς νὰ μὲ ἰδῇ, ἢ εἰς ὄχλον τινὰ ὠθέμενος ἀπὸ τὸ πλῆθος μὲ θλίψῃ τὸν πόδα, κατὰ τῆς βέβαια δεῦν ἠμπορῶ μήτε λόγον ἔχω νὰ θυμώσω. Ποσάκις λοιπὸν δεῦν συμβαίνει καὶ εἰς τὰς πλέον φρονίμους ἀνθρώπους νὰ κάμνῃ, χωεὶς νὰ θέλῃν, παρόμοια λάθη καὶ ἀπροσέξιας; καὶ πόσον συχνότερα δεῦν ἀκολουθεῖ τῆτο εἰς τὰ παιδιά, εἰς τὰς νέους, εἰς τὰς ἀχροίτους ἀνθρώπους, εἰς ὑποκείμενα ἐνὶ λόγῳ ἄπειρα ἢ ἀσυνηθιστα εἰς τὸ νὰ κάμνῃ σκέψιν; καὶ λοιπὸν τὰς ὕβρεις καὶ δυσαρρεσκείας, ὅπῃ μᾶς ἀκολουθεῖν μὲ παρόμοιον τρόπον, πρέπει νὰ τὰς νομίζωμεν ὡς ἀτιμίας ἀληθεῖς, καὶ νὰ θυμόνωμεν δι' αὐτὰς, ὡς αὐτὰ νὰ ἐγίνοντο ἐκ προαιρέσεως καὶ ἐπίτηδες;

Δ'. Ἀλλὰ καὶ τὸ κακὸν, ὅπῃ μᾶς ἐγίνετο ἐπίτηδες, δεῦν μᾶς δίδει πάντοτε δίκαιον νὰ θυμόνωμεν· ἐπειδὴ πρέπει νὰ κοιτάζωμεν καὶ ἀπὸ ποίαν αἰτίαν προέρχεται. Εἶναι κακὸν διὰ λόγον μόνον νὰ ζητῇ ἄλλος τὸ ἴδιον ἐπιχείρημα, ἢ τὸ αὐτὸ ἀπόκρημα, ὅπῃ ἐπιθυμῶ

μῶ ἐγώ, ἀλλὰ τί δίκαιον ἔχω νὰ παραπονηθῶ περὶ τῆς; Εἰς μίαν δικολογίαν (κρισολογίαν), ἢ εἰς μίαν λογομαχίαν εἶναι κακὸν διὰ λόγου μου, ἀν' ὃ ἐναντίος μου παχίζῃ νὰ δείξῃ τὰ δικαιολογήματά του ἰχυρότερα ἀπὸ τὰ ἐδικά μου, ἀλλὰ πῶς ἢμπορῶ ἐγὼ νὰ παραπονηθῶ ἀπὸ αὐτὸν, ἢ ἀπ' ἐκείνον, ὅπῃ ὑπερασπίζεται τὰ δικάια τῆ, ὅταν ἐκεῖνος τὸ κάμνῃ πρυτὸ μὲ τιμημένον ἔσπον, δεῦν εἶναι συγχωρημένον εἰς τὸν καθ' ἑα νὰ μεταχειρισθῇ τὸ δικαίωμα τῆ; Μ' ὅλον τῆτο ἢ ὑπὲρ τῆ αὐτῆ πραγμάτων ἀμιλλα κάμνει πολλάκις νὰ γεννῶνται αἱ πλέον θηελῶδεις διχόνοιαι, καὶ ἀπὸ τὰς ἀπλῶς πολιτικὰς λογομαχίας ἀναφύονται ἐνίοτε ἔχθραι ἀδιάλλακτοι. Ἡ μόνη διαφωνία τῆς γνώμης εἰς τὰς συμβελάς, ἢ εἰς τὰς φιλολογικὰς συζητήσεις, ἢ εἰς τὰς οικιακὰς ἀμφισβητήσεις δίδει καὶ αὐτῇ πολλάκις ἀρχὴν εἰς μεγάλας καὶ δεινὰς διαφωνίας τῆς ψυχῆς· τὸ ὁποῖον εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς φιλαυτίας τοῦ καθ' ἑός· ἐπειδὴ καθ' ἑας θέλει νὰ παραδεχθῆν ὅλοι τῆ γνώμῃ τῆ, νὰ ἐπικροτήσεν ὅλοι ἐκεῖνο, ὅπῃ αὐτὸς ἀποδέχεται. Ὄπόταν λοιπὸν μᾶς ἐναντιόνηται τινὰς ἢ διὰ νὰ ὑπερασπισθῇ τὰ δικάια τῆ, ἢ διὰ νὰ ἀκολουθήσῃ τῆ δοξασίαν, ὅπου τῆ φαίνεται πιθανωτέρα, καθὼς αὐτὸς δεῦν ἔχει λόγον νὰ παραπονηῆται διὰ ἡμᾶς, ἔτω καὶ ἡμεῖς δεῦν ἔχομεν κάμνῃ δίκαιον νὰ θυμόνημεν ἐναντίον του.

Ε'. Ἡ μόνη πείσασις, ἐν ἣ φαίνεται, ὅτι ἢμπορῆμεν νὰ ἔχομεν δικαιολόγημα νὰ παραπονηθῶμεν, εἶναι ὅπόταν ἄλλος τις παχίζῃ ἀδίκως καὶ ἐκ περιμέλει τῆς νὰ μᾶς κάμῃ κακὸν, ἢ ἀτιμίαν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τῆτο δεῦν ἔχομεν πάντοτε ἐπίσης δίκαιον νὰ παραπονημέθα· ἐπειδὴ πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν, ἀν' ἐκεῖνος κινῆται εἰς τὸ νὰ μᾶς κάμῃ ἀτιμίαν οἴκοθεν, τῆτ' ἔστι χρεῖς νὰ λάβῃ παρ' ἡμῶν αἰτίαν, ἢ ἔχων παρ' ἡμῶν τὸ ἐνδόσιμον. Ὄπόταν ἀναφύωνται διχόνοιαι μεταξὺ δύο ἀνθρώπων, εἶναι πολλὰ σπάνιον νὰ ἢμπορέσῃ, ὅποιος ἀκῆν καὶ τὰ δύο μέρη, νὰ διακρίνηταί οἱ.

ποιός ἔδωκε πρῶτος ἀφορμῶν· καὶ οἱ δύο κατηγορεῖν-
ται ἀρδιβαδόν, καὶ συμβαίνει πολλάκις γὰρ ἔχειν ἀδι-
κον καὶ οἱ δύο ποῖος διὰ εἴνα λόγον, καὶ ποῖος διὰ ἄλ-
λον. Λοιπὸν ὅταν ἐγὼ ἰξούρω ὅτι πρὸς κάλεστα τὸν ἐ-
ναντίον μου, ἢ καθ' οἴονδῆποτε τρόπον τῷ ἔδωκα ἀφορ-
μῶν γὰρ κάμη ἐκεῖνο, ὅπως ἔκαμε, τί δίκαιον ἔχω γὰρ
θυμῶσω διὰ αὐτό;

Μὲν ὅλον τοῦτο πρῶτα δὲν συμβαίνει γὰρ διεγείρε-
ται εἰς ἡμᾶς ὁ πλέον μεγαλήτερος θυμὸς ἐναντίον
εἰς ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἡμεῖς πρῶτοι ἐβλάψαμεν;
Μᾶς πονεῖ δὲ ὅ,τι ἐτόλμησαν ἐκεῖνοι γὰρ ἀντεκδικηθῆναι,
ὡς αὐτὸ γὰρ ἀνῆκεν εἰς ἡμᾶς μόνους τὸ δικάϊωμα τοῦ
βλάπτειν· κεντᾶται καὶ δάκνεται πικρότατα ἡ φιλαυ-
τία μας, ὅθεν διπλασιάζομεν τὰς ὕβρεις διὰ γὰρ φα-
τῶμεν καὶ ὑπέρτεροι· καὶ ἐκ τῆς ἀναφύεται μία σειρά
θυμῶν, βλάψεων, μίσεων, ἐχθροπαθειῶν· ἀμοι-
βαίων, προαγομενῶν ἐπ' ἄπειρον.

Πολλάκις ἡ ἀδικία μας ποροχωρεῖ ἔτι μᾶλλον πε-
ραιτέρω· καὶ καθὼς συμβαίνει γὰρ ἀγαπῶμεν μερικὸς
ἀγκαλὰ καὶ ἀναξίως, καὶ γὰρ ἐκχέωμεν εἰς αὐτὸς ὅλιω
τῶν δὲ μὲν εἰς ἡμᾶς μόνον καὶ μόνον διὰ τί ἀρχίσασιν
μῖαν φοράν γὰρ τὸς ὑπερασπιζώμεθα, καὶ διὰ τί τὸς
δὲ ποιήσασιν· ἔτις ὅξ ἐναντίας πρὸς ἄλλους τινὰς
φυλάττομεν μῖαν ἀποστροφῶν, εἴνα θυμὸν, εἴνα μῖ-
σος ἀμείλικτον, ὅχι δὲ ἄλλο, παρὰ διὰ τί τὸς ἐκά-
μαμεν κακὸν, ὡς αὐτὸ γὰρ ἠμπορεῖσε τάχα ἡ σαθερό-
της τῆς πρὸς αὐτὸς μίσεως γὰρ δικαιολογήσῃ τὸ κακὸν,
ὅπως ἐκάμαμεν (1).

Ἀπὸ

(1) „Ἐπιμενόμεν, λέγει ὁ Σίτεκας, διὰ γὰρ μὴ φαῖν ὅτι
ἀρχίσασιν χωρὶς λόγον· καὶ τὸ ἀπεπώπασον εἶναι, ὅπως ἡ ἀδικος
ὀργὴ μᾶς κάμνει καὶ πλέον ἰχυρογνώμονας· ἐπειδὴ πῶν διαπρῶμεν
καὶ ἐπαυξάνομεν, ὡς αὐτὸ γὰρ ἦσαν ἔλεγχος δικαίας ὀργῆς, τὸ βα-
ρίως ὀργίζεσθαι. Perseveramus, ne videamur exuisse sine cau-
sa, κτ. (αὐτὸς διὰ Βιβλ. Γ'. Κεφ. ΚΘ'.) Καὶ ἄλλαχῶς· „Τὸ πρῶ-
τον ἔχει-

Ἄπο τὰ μέλει τοῦδε εἰρημικά γίνεται κορόδηλον πόσον σπανίως ἔχομεν δικαίαν ἢ εὐλογον αἰτίαν νὰ θυμόναμεν. Διὰ τὶ τοῦτο συμβαίνει εἰς μόνω τῷ πείρασιν, ἐν ἧ ἢ βλάβις μᾶς προέρχεται ὄχι ἀπὸ παράγματα ἀνάσθητα ἢ ἄλογα, ὄχι ἀπὸ συμβεβηκὸς ἢ ἀπὸ τύχης, ὄχι ἀπὸ ἡμετέραν ἀφροσύνην καὶ ἀνεπιτηδείτητα, ἀλλὰ ἀπὸ ὑποκείμενα (κορόσωπα) γνώριμα ἢ διωρισμένα, καὶ ἡ βλάβις εἶναι βεβαία, μεγάλη, ἢ γενομένη ἐπίτηδες, καὶ μὲ προαίρεσιν ἀποβλέψαν εἰς ζημίαν μας, ἢ χεῖς νὰ ἔλαβε παρ' ἡμῶν τὸ ἐνδοσίμον· παράγμα πολλά σπανίον νὰ σιωλήθῃν ἐπ' ἀκρίβεις ὅλαι αὐταὶ αἱ πείρασες.

Ἄλλὰ καὶ εἰς αὐτῷ τῷ πείρασιν πρέπει νὰ θυμόνη εὔας φρόνιμος ἀνθρώπος; Οἱ Στωϊκοὶ, οἱ ὁποῖοι ἠθέλον τὸν Σοφόντες ἀτάραχον εἰς κάθε πείρασιν, ἀήττητον ἀπὸ κάθε πάθος, ἠθέλων τὸν ἀποβάλλη βέβαια ἀπὸ τῷ ὀμνήγειντες, ἀίσως εἰς αὐτῷ ταύτῳ τῷ πείρασιν ἠθέλε θυμώση. Ἄλλὰ καὶ χεῖς νὰ ἀπολεθῆσωμεν ταύτην τὴν αὐστηρὰν Σχολὴν, ἢ ὀρθὴ Φιλοσοφία μᾶς τὸ ἀποδείχνη ἀποχρώντης, ὅτι καὶ εἰς αὐτῷ τῷ πείρασιν ὁ θυμός πρέπει νὰ χαλινώνεται. Συγχωρεῖ μὲν ἐκείνῳ τῷ πρώτῳ προσβολῷ, ἐκείνῳ τῷ πρώτῳ κίνησιν, ἢ ὁποῖα παραλαμβάνει ἐνίοτε τὸν λογισμόν, καὶ τῷ ὁποῖαν ὁ λόγος δὲν φθαίνει νὰ τῷ συστείλη, ἢ νὰ τῷ ἐμποδίση· ἀλλ' εὐθὺς ὅπῃ ὁ λογισμὸς ὑπεισέλθῃ, εὐθὺς ὅπῃ ἡ ψυχὴ στοχαθῇ τῷ παρακλώτης, ἀπὸ ὁποιαδήποτε αἰτίαν ἢ αὐτὴ προέρχεται, τῷ προσάττει γὰ μεταχειριθῆ ὅλας τὰς δυνάμεις της διὰ νὰ καθησυχάση.

Καὶ

ἔχουσι κάκιστον οἱ ἐπὶ λαμπαρότητι τύχης ἐναβρωμένοι, ὅτι ὡς ἰβλαφάν, πᾶσας καὶ ἐμίσησαν. Hoc habent pessimum, κτ. (καὶ πᾶσι Βιβλ. Α'. Κεφ. ΚΓ',)

Καὶ πρὸς τί τέλος νὰ ἐξακολουθῆ τὸν θυμόν της, τῆτ' ἔστι τὴν ἀνησυχίαν της, τὴν πίκραν της, τὴν τιμωρίαν της; Εἶναι ἢδὲ, θέλει εἰπῆ τις, νὰ δώση τις εἰς τὸν θυμόν σ' ἄνα ξεθύμασμα, νὰ ἀποδώσῃ εἰς ἄλλου ἐκεῖνο τὸ κακόν, ὅπῃ ἔκαμαν. Ἀλλ' ἢ ἐκδίκησις, κοντὰ ὅπῃ εἶναι καθ' ἑαυτὸν πράγμα ἄδικον καὶ ἄλογον, καθὼς ἐν οἰκείῳ τόπῳ θέλομεν ἰδῆ, δεῦν προξενεῖ καὶ ἄλλο καλόν, εἰμὴ μίαν ἡδονὴν χαμερπῆ καὶ ἀπαύθρωνον. Πόσον διαφέρει ὁ σωετὸς καὶ φρόνιμος ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἰξόυει δ' ἑθὺς νὰ διατεθῆ ἐπὶ τὸ ἰλαρώτερον, καὶ νὰ ἀνακαλέσῃ τὴν ἡσυχίαν τῆς ψυχῆς του, ἀπὸ τὸν τεταραγμένον ἐκδικητικῶν, ὅστις χωνύει τὸν θυμόν εἰς τὸ σπῆθος τε, καὶ τίκεται ἀκαταπαύτως διὰ νὰ εὕρῃ τρόπον νὰ βλάψῃ καὶ νὰ ξεθυμαίνῃ!

Ὡς καὶ αὐτὴν τὴν ἀλαζονείαν, ἢ ὁποῖα εἰς ἄλλου εἶναι ἢ πρώτη πηγὴ τῆς θυμῶν, ὁ φρόνιμος ἰξόυει νὰ τὴν μεταχειρῶθῃ ἐπωφελῶς σύμμαχον εἰς τὸ νὰ χαλινώσῃ τὸν θυμόν· ἀλαζονείαν ὅμως λέγω ἐκεῖνὴν τὴν δ' ἄγνην, τῆτ' ἔστιν ἐκεῖνο τὸ ὕψος καὶ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς, τὸ ὁποῖον τὸν κατασάινει ὑπέρτερον πάντων τῶν ἄλλων. Ὁ θυμὸς, κοντὰ ὅπῃ εἶναι καθ' ἑαυτὸν πράγμα ἄξιμον καὶ ἀπρεπές, εἶναι προσέτι καὶ δείγμα πρόδηλον μικροψυχίας. Τὰ πλέον χαμερπῆ ζώφια θυμόνοου δ' ἑθὺς ὅπῃ τὰ ἐγγίξῃ τινάς. Τὰ παιδάκια, οἱ ἄρρωστοι, οἱ ἄνθρωποι, οἱ χυδαῖοι καὶ ἐν γενεῇ οἱ μικρὰς δυνάμεως καὶ ὀλίγης τιμῆς ἄνθρωποι εἶναι δ' ἑθὺς εἰς θυμόν; ἐπειδὴ οἱ τοῖοι μετὰ τὸ νὰ δ' ἄγνην εἰς ἑαυτοὺς ὀλίγα τὰ δυνάμενα γὰρ τῆς κάμιν' ἀξίας αἰδῶς καὶ δ' ἄλαβείας, φοβῶνται κάθε ὄρου μήπως καταφρόνηθου καὶ κάθε παραμικρὸν σημεῖον τῆς ὅτι δεῦν τῆς ἔχουσι οἱ λοιποὶ εἰς τὴν υπόληψιν ὅπῃ αὐτοὶ ἠθέλον, εἶναι μία πληγὴ ἀφόρητος εἰς τὴν φιλαυτίαν της, ἢ ὁποῖα τῆς ῥίπτει ἀμέσως εἰς ἄκραν μανίαν. Οἱ μεγάλοι ὅμως ἄνθρωποι γνωρίζοντες τὰς δυνάμεις των, καὶ τὴν ὑπε-

ροχλύτων, καὶ πληροφορημένοι ὅτι ἡ τιμῶν δυν᾽ ἐλαττῶται κατ' ἐδύνα ἕξοπον ἀπὸ παρόμοια πράγματα, ἢ μπορῶν δ' ἐκολώτερα νὰ ὑποκειθῶν τὰς ὕβρεις, καὶ νὰ τὰς ὑποφέρῃν μὲ ἡσυχίαν καὶ καταφρόνησιν.

Ὁ Σωκράτης ἐρράπίθη παρὰ τὴν ὁδὸν ὑπότινος ἀτάκτε· καὶ ἀντὶ νὰ θυμώσῃ, ἔσρεψε τὸ πρᾶγμα εἰς παίγνιον (χοραταῦ), λέγωντας· κείμα ὅπου δυν᾽ ἢ μπορεῖ τινὰς νὰ ἰξάσῃ ἀπὸ προτιτέρα πότε πρέπει νὰ δ' ἀγαίῃ ἀπὸ τὴν οἰκίαν του μὲ τὴν περικεφαλαίαν. Τὸν Κάτωκα, ἐκεῖ ὅπῃ ἐδημηγορεῖσε, τὸν ἐπτυσεν εἰς τὸ πρόσωπον ὁ Δούτελος· ὁ Κάτων, χωεῖς νὰ παραχθῇ τελείως, ἐγὼ, εἶπεν ὦ Δούτουλε, εἰς ὅλους ἐκείνους, ὅπῃ ἤθελαν εἶπῃ ὅτι δυν᾽ ἔχεις πρόσωπον, θέλω δι' ἰχουεῖζομαι ὅτι ἔχεις τὸ στόμα. Ὁ Θεμισοκλῆς εἰς μίαν λαμπρὰν συνάθροισιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγένετο λόγος περὶ τῆς σωτηρίας τῆς Ἑλλάδος, ἐπειδὴ Εὐρυβιάδης ὁ τῆς Λακεδαιμονίων ἄρχων, ὅστις εἶχε διαφορετικῶς γνώμην περὶ τῆς ὑποθέσεως, περὶ ἧς ὁ λόγος, ἐσήκωσε τὴν ῥάβδον του διὰ νὰ τὸν κτυπήσῃ, πάταξον μὲν, εἶπε μὲ ἡσυχίαν καὶ σαθερότητα, ἄκισον δέ. Τὰ παραδείγματα τῶν θέλων εἶναι εἰς ἅπαντας τὰς αἰῶνας ἀξιωματικώτετρα, παρὰ ἐκείνων, οἳ τινες εἰς κάθε παραμικρὰν ὕβριν ἐπιδίδονται δ' ἄθυσ εἰς τὰς παραφορὰς μιᾶς ἄκρας μανίας.

Μυεῖς λόγος ἢ μπορεῖ νὰ εὕρῃ ὁ φρόνιμος ἀνθρωπος, διὰ τῆς ὁποίαν νὰ σμικρῶν εἰς τοὺς ὀφθαλμῶν τὴν βλάβην, ὅπῃ ἔλαβε, καὶ ἔτω νὰ διατεθῇ εἰς τὸ νὰ τὴν ὑποφέρῃ δ' ἐκολώτερα. Εἰς ἄλλους μὲν δ' εἰσκει πρόφασιν τῆς ὕβρεως τὴν ἡλικίαν, ἢ τὴν ἀμάθειαν, ἢ τὴν ἔλλειψιν τῆς σκέψεως· εἰς ἄλλους δέ τὴν βαρβαρότητα, ἢ τὴν κακὴν ἀγωγὴν, ἢ τὴν φυσικὴν στυφνότητα τῆς χαρακτῆρος καὶ τῆς κράσεως· καὶ εἰς ἄλλους τὸ ζῶηρον, ἢ τὸ παράφορον, ἢ τὸ ἐμπαθεῖς, ἢ τὴν ἀπάτην. Ὁ Σωκράτης παροξυγόμενος παρὰ τινῶν ἐναντίον εἰς εἷνα, ὅπου τὸν ἐκα-

κοιλάει, εἶπε, δεῦρ' ἔμαθον ὁ παχόμοιρος καὶ λέγει
καλά, (καλαῖς γὰρ λέγεται ἐκ ἔμαθε.) Ἄλλατε
πάντα παρακινούμενος καὶ ἐγκαλῶσα εἰς τὴν κείαν
ἕνα, ἀπὸ τῶν ἐλάττωσιν εἰς τὸν ἀπρόσφορον ἄραμον, καὶ
τί ἠθέλα κάμει, εἶπε, αὐτὸς ἐλάττωζε καὶ εὖσος ὀ-
ρος; Ἄλλω φορᾷ, θαυμαστάσιν οἱ φέλοισι δεῦρ' ἔ-
δοξ' ἐθέμωσθε κατὰ τῶν ἀρεῶν, τὰ ὅποια αὐτὰς
μὲν ἐχαρέτισσε, ἐκείνος δὲ δεῦρ' ἠθέλησε καὶ τὴν ἀν-
τιχαρέτισσιν, εἶπε, αὐτὸς ὁ ἀνθρώπος ἦτον κα-
χρότερος ἀπὸ ἡμῶν κατὰ τὰ σώματα, ἠθέλησεν θυραῖ-
σθαι δι' αὐτό, καὶ διὰ τί λοιπὸν καὶ θυμώμενον δεῦρ' ἔ-
ειπαι ἀχρότερος κατὰ τὴν ψυχὴν;

Ὁ φράσιμος ἀνθρώπος καὶ αὐτὰς τὰς ὑβρεῖς ἐξόμ-
ρεν πολλὰ καὶ τὰς ἀκτιναβιάσθαι εἰς ἠθροσύνην ὄφθ-
λος. Μᾶς χρειάζονται, ἔλεγε, ὁ Διογένης, ἢ φίλοι
πιστοί, ἢ ἐχθροὶ ἐλαθέρως αἰοί; ἴσα ἐκείνοι μὲν ὡς
μαρτυροῦνται εἰδοπραῖσιν, ἔτοι δὲ ἐπιπλήκτωσιν, ἀμφω
δὲ καὶ μᾶς ὠφελῶσιν εἰς τὸ καὶ λαθ' ὄνομα τὰ ἐλατ-
τώματα, ἀπὸ ἔχομεν. Ὁ Κάτων μάλιστα ἐπρόθετεται,
ὅτι περισσότερο εἴμεθα ὑπόχροισι κατὰ τὴν εἰς τοὺς
ἐχθροὺς παρά τῶν φίλων, ἐπειδὴ ἐκείνοι λέγουσι
τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἔτοι τὴν σιωπῆν. (Κικέρ. πρὸς
Φιλίππον). Ὅθεν καὶ ὁ Σωκράτης ἔλεγε ὅτι οἱ ἐχθ-
ροὶ ἢ ἐπιφέρουσι ψόδῃ, καὶ ἂν τὰ ὑπολαμβάνομεν
ὡς λεχθέντα εἰς ἄλλους, ἢ κατηγοροῦνται ἐκείνοι ὅπου
τῶσδε εἶναι εἰς ἡμᾶς ἀξιοκατηγόρητα, καὶ ἂν ἀφελί-
μεθα διορθῶντάς τα. (1)

Α Ρ-

(1) Τῆς συμβουλῆς αὐτῆς φαίνεται ὅτι τὴν μεσσημερίαν ἐ-
πιφύλαξεν Φίλιππος ὁ Μακεδὼν, ὃς τις ἔλεγε, ὅτι αἱ ὑβρεῖς
τῆς Ἀθηνῶν τῶν ἑκαμνῶν πάντων, κακίστηρον ἔσμεν ἰσχυροῦ-
ς καὶ λέγουσι καὶ ἔργου καὶ τῶν ἀποδείξει φίλους.

Μῖσος, Ἀρτιπάθεια.

Ἄν εἰς τὸν θυμὸν δυνάμει καὶ εἶναι ἐπιρρέπης ὁ φρόνιμος ἄνθρωπος, πολλῶ μᾶλλον εἰς τὸ μῖσος, τὸ ὁποῖον εἶναι μία συνέχεια τῆς θυμῶ. Ἡ κατάστασις ἐνὸς ἀνθρώπου, ὅτε ἔχει μῖσος, εἶναι ἢ πλεονάζουσα ἢ βαρυστικωτέρα· διὰ τὴν τὴν ἀνάγκη ζήται νὰ βλέπῃ ἐμπροσθεν τοῦ παντὸς τὸ μισήμενον πρόσωπον, τὸ νὰ ἀναγκάζεται νὰ συναναστρέφεται πάντοτε μετὰ τὰς βουθὰς, ἢ φίλους, ἢ συγγενεῖς ἐκεῖνα, τὸ νὰ ἀναγκάζεται νὰ ἀκῆν κάθε στιγμήν τῆς ἐπαίνου, ἢ νὰ βλέπῃ τὰς δὲ τυχίας καὶ τὰς φοροβιασμούς, αὐτὰ ὅλα εἶναι εἰς τὴν ψυχὴν διδυμεῖς πληγὰς δεινότητάς καὶ βαρυστικώταται.

Πρόθεός καὶ τὸ ὅτι, ἐπειδὴ τὸ μῖσος προκαλεῖται μῖσος, καὶ εἶναι ἀναγκαῖον καὶ ὑποφέρει ἀδιαλείπτως ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν τοῦ ἢ δυσἀρέσκεια, ἢ φόβον κῆρα ὕβρεων, φέρει πάντοτε εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ, ἀλλ' ὅχι ἄλλο τι, τοῦλάχιστον τὴν λυπηρὰν πληροφορίαν, ὅτι ἔχει ἐνᾶν, ὅς τις ἠδυνῆται καὶ ἀπαρτῆ καὶ τὸν δυσφαιμὴν παντὸς, νὰ ἀντίσταται εἰς ἄλλας τὰς σκοπέας τοῦ, νὰ μηχανορρεύεται ὅλας τὰς ζημίας τοῦ, καὶ ἐμποδίζει ὅσον ἠμπορεῖ κάθε δὲ τυχίαν τοῦ. Καὶ αὕτη ἡ πληροφορία ἐνὸς δυνάμει τὸν ἀπαρτῆ· διὰ τοῦτο ἔλεγε ὁ Ἡράκλειος ὅτι πρέπει νὰ σβύωμεν ταχύτερον τὰς ἐχθρας, παρά τὰς πυρκαϊάς.

Χρεῖς τοῦτο, ἡ μόνη ἐννοία τοῦ μισήθαι. πόσον πικρὰ πρέπει καὶ ἀποβαίνει εἰς ἐνᾶν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἢ φιλαυτία ἀναγκαίως τὸν ὠθεῖ νὰ ἐπιθυμῇ νὰ τιμᾶται καὶ νὰ ἀγαπᾶται παρὰ πάντων! Πόσον δὲ δαίμων λοιπὸν εἶναι ὁ φρόνιμος ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος μὴ ἔχωντας μῖσος εἰς ἄλλον τινά, εἶναι ἀπληγαγκῆς καὶ ἀπᾶ τὴν τιμωρίαν, ὅτε φέρει μετὰ ἑαυ-

Ἐαυτῷ τὸ μῖσος, καὶ ἀπὸ τὸν φόβον τῷ νὰ μισῆται ἀδίκως παρ' ἄλλων.

Εἶναι ὅμως κάποια μίση, ἀπὸ τὰ ὁποῖα δεῦν ἡμπορεῖ πᾶντοτε νὰ φυλαχθῇ ἐντελῶς ὁ ἀνθρώπος. Τοιαῦτα εἶναι ἐκεῖνα, ὅπῃ κοινότερον ὀνομάζονται ἀντιπάθειαι· αἱ ἀποστροφῆς δηλαδή ἐκεῖνα, ὅπῃ αἰσθάνονται πρὸς τινὰς οἱ ἀνθρώποι, χωρὶς νὰ ἰξόρην πολλάκις νὰ δώσωμιν κανένα λόγον, καθὼς δεῦν ἡμπορῶν νὰ δώσωμιν λόγον μήτε διὰ ἐκείνῳ τῷ κλίσει, ὅπῃ αἰσθάνονται πρὸς τινὰς ἄλλους, καὶ ὀνομάζεται συμπάθεια.

Περὶ τῆς ἠθικῆς συμπαθείας καὶ ἀντιπαθείας ἔγραψαν πολλὰ καὶ ἄλλοι πολλοὶ, καὶ μάλιστα ὁ Σμίθ εἰς ἓνα βιβλίον γεγραμμένον ἐπίτηδες περὶ τῆς, καὶ ὁ Χάμ (Hume) εἰς τὴν περὶ τῆς ἀνθρώπινης φύσεως Πραγματείας. Αὐτὰς τὰς κλίσεις καὶ ἀποστροφὰς τὰς θεωρῶν, ὡς εἰς μηχανικὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἰδιοσυγκρασίας τῆς καθ' ἑαυτὸν· ἢ ὡς μίαν διάθεσιν ἔμφυτον, καὶ ἐντετυπωμένην ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν ψυχῇ, παρομοίως καθὼς θεωρῶν ἐντετυπωμένην τῷ ἠθικῷ αἰσθησίν. Ἡμεῖς ὅμως ὁμῶς μὲ τὸν Λάκιον, Κονδυλλιάκ, Βοννέτ καὶ τὰς περὶ αὐτῶν νεωτέρους Μεταφυσικὰς, οἱ ὁποῖοι δεῦν ἡμπορῶμεν νὰ νοήσωμεν εἰς τὴν ψυχῇ αἰσθημάτων, ἢ ἀρχὰς, ἢ ἰδέας ἔμφυτους, καὶ πολλῶν μᾶλλον τίνι ἔσῳπῳ ἢ φυσικῇ προσβολῇ, παρηγμένη ἀπὸ τὴν παρυσίαν ἐνὸς καὶ τῷ αὐτῷ ὑποκειμένου, πρέπει νὰ ἐγείρη εἰς εἴνα συμπάθειαν καὶ εἰς ἄλλον ἀντιπάθειαν, ἀείσκομεν μίαν δὺκολωτέραν καὶ πλεόν θεμελιωμένην ἐξήγησιν τῶν πράγματος εἰς τῷ συνάφειαν τῶν ἰδεῶν, καὶ εἰς τὰς ἕξαις τὰς προκτωμένης ἐκ πρώτης νηπιότητος. Ἡ ἡδονή, ἢ ἡ δυσἀρέσκεια, ὅπῃ μᾶς πρῶξεν ἡθῆ τότε ἀπὸ τίνος ὑποκειμένου, ἔκαμεν ὅπῃ εἴνα τοιόνδε χῆμα, μία τοιάδε φυσιογνωμία, μία τοιάδε φωνή, εἴνας τοιόςδε ἔσῳπος τῶ ὀμιλεῖν, τῶ γελάειν, τῶ περιπατεῖν, νὰ σωμαφθῶν ἐν ἡμῖν μὲ τὰ αἰσθημάτων τῆς ἡδονῆς, ἢ τῆς δυσἀρεσκείας, ἐπομοίως δὲ

Κεφ. Η'. Μῖσος, Ἀντιπάθεια. 193

καὶ μὲ τὰ αἰδήματα τῆς κλίσεως, ἢ τῆς ἀποστροφῆς, ὅπου ὀνομάζονται κοινότερον συμπάθεια, ἢ ἀντιπάθεια. Ἡ ἀνυπέρβλητος, φείκη, ὅπου ἔχον τινὲς διὰ τὰ φαλάγγια, διὰ τὰ ποντίκια, ἢ διὰ ἄλλα παρόμοια ζῶα, ἔχει τὴν ἀρχὴν ἢ ἀπὸ κακὰ ποροξενήματα ἐκ τέτων, ἢ ἀπὸ φόβον ἐμπνεύσμενον εἰς αὐτοὺς ἀπὸ αὐτὰ τὰ ζῶα εἰς τὴν πλέον ἀπαλὴν νηπιότητα. Ἀλλ' ἐπειδὴ δεῦν ἔχουσα καμμίαν μνήμην τῆς γόνης, καθ' ὃν ἐγίνων αὐταὶ αἱ σωμαφαίαι, καὶ ἐπειδὴ αὐταὶ ἐκραταιώθησαν εἰς ἡμᾶς ἐκ διαδοχῆς μὲ τὴν ἔξιν, διὰ τῆτο μᾶς φαίνονται, ὅτι παράγονται ἀπὸ αὐτῶ τὴν φύσιν.

Ἰφίσανται ὅμως ἐν ἡμῖν καὶ συμπάθεια, ἢ ἀντιπάθεια μιᾶς ἀρχῆς πλέον προσφάτου, τῆς ὁποίας διατηρῶμεν τὴν μνήμην, καὶ ἡ ὁποία χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ ἐξηγήσῃ καλλίτερα τὴν ἀρχὴν ἐκείνων τῶν πορότερων. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Καρτέσιος εἶχε πάντοτε μίαν μεγάλην συμπάθειαν εἰς τὰ διάστροφα ὄμματα· ἐπειδὴ τὸ πρῶτον ὑποκείμενον ὅπῃ ἠγάπησεν, εἶχε τῆτο τὸ ἐλάττωμα. Ἐγὼ ὅμως γνωρίζω ἐξ ἐναντίας εἷνα, ὅς τις ἐβιάθη νὰ παραιτήσῃ τὴν συζοφίαν εἰς ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον ἠγάπα πορότερον μὲ ὑπερβολῶν, μόνον καὶ μόνον διὰ τὶ εἰς τὸ γελᾶν ὡμοίαζε πολλα ἄλλον, τὸν ὁποῖον ἐμίσει διὰ τὶνα μεγάλα κακὰ, ὅπῃ τῆ ἔκαμε, καὶ τῆ ὁποία τὴν εἰκόνα τῆ τὴν ἀνεκάλει μὲ δυσαρέσκειαν κάθε ὥραν ἐκεῖνος ὁ ἔσπος τῆ γελᾶν.

Ὁ φρόνιμος ἀνθρώπος ὅμως πορέπει νὰ φροντίζῃ νὰ ἐλάβῃθῃ ἀπὸ ὅλας αὐτὰς τὰς συμπαθείας καὶ ἀντιπαθείας, καὶ τὸσω πορλωότερον, ὅσον ἀλογώτεροι εἶναι αὐτὰ κατ' ἐαυτὰς. Ἡ ἐσωτερικὴ ἀξία τῶν ποροσάπων, καὶ ὄχι ἡ κατὰ συμβεβηκὸς ἐξωτερικὴ μορφή τοῦ σώματος πορέπει νὰ διορθωθῇ τὴν ἀγάπην μας καὶ τὸ μῖσος μας, τὰς κλίσεις μας καὶ τὰς ἀποστροφὰς μας.

Πρέπει νὰ ἐλάβῃθῃ ὡσαύτως καὶ ἀπὸ κάποια
Elem. di Fil. T. IV. N

ἄλλα μίση, τὰ ὅποια καὶ αὐτὰ συνηθίζου νὰ συλ-
λαμβάνονται εἰς τὴν νηπιότητα· ὅτι λογῆς εἶναι τὰ
ἐθνικὰ μίση, καὶ τὰ κληρονομιαῖα τῶν φαμιλιῶν. Διὰ
τὶ τί δίκαιον ἔχω νὰ μισῶ ἀνθρώπον τινὰ, δι' ὅ,τι
ἐγεννήθη εἰς τὸ δεῖνα, ἢ τὸ δεῖνα κλίμα, καὶ ἔλκει τὸ
χρῆμα ἀπὸ ταύτῃ, ἢ ἐκείνῃ τὴν χρεῖαν; Τί ἐλάτ-
τωμα ἔχει δι' ὅ,τι ἐγεννήθη κατὰ τῆτον τὸν τρόπον, ἢ
τί προτέρημα ἠθέλην ἔχει ἀίσιως ἐγενῆτο κατ' ἄλλον;

Εἶναι καὶ ἄλλα μίση, τὰ ὅποια καθ' ὅσον εἰς ἐπι-
πολῆς φαίνονται τιμιώτερα, κατὰ τῆτον εἶναι δυσκο-
λότερα νὰ ἀποβληθῶν, ἀπὸ τὰ ὅποια ὁμως καὶ αὐτὰ
πρέπει νὰ φυλάγεται ὁ φρόνιμος ἀνθρώπος. Ἡμπο-
ρεῖ τις νὰ εἶναι διατεθειμένος εἰς τῆτον, ὥστε τὰς
μὲν εἰς ἑαυτὸν γινομένας ὑβρεῖς νὰ τὰς συχωρῆ
χρηνοφρόνως, τὰς δὲ εἰς τὰς φίλους, ἢ τὰς συγγε-
νεῖς, νὰ μὴ ἠμπορῆ νὰ τὰς συχωρήσῃ. Τῆτο τὸ
μῖσος ὡς ὀλιγώτερον φίλαυτον, τῷ φαίνεται καὶ τι-
μιώτερον, καὶ θέλει καταστήσει τέλος πάντων καμμία
φορὰ νὰ τὸ νομίσῃ καὶ περιωδέσατον χρεῖος τῷ.

Ἀλλ' ὅσον μὲν διὰ τὸ χρεῖος, καθὼς δεῖ ἀπαιτεῖ-
ται νὰ ἀγαπᾶ τις ἄλλον περισσότερον ἀπὸ λόγου του,
ἔτω δεῖ ἀπαιτεῖται καὶ διὰ ἄδικον, ὅπου ἔγινεν εἰς
ἄλλου, νὰ μισῆ ἐκείνου, τὰς ὁποίας δεῖ ἠθελε μι-
σήσῃ, αὐτὸν ἔκαμναν εἰς αὐτὸν τὸ ἄδικον. Ὅσον δὲ διὰ
τὸ τίμιον, εἴνα πάθος καθ' ἑαυτὸ φαῦλον, πῶς ἠμ-
πορεῖ ποτὲ νὰ ἀποβῆ τίμιον, δι' ὅ,τι κινεῖται ἀπὸ
ἄλλου, καὶ ὄχι ἀπὸ ἰδίου συμφέρον; Ἄς ἀσπιδάζῃ λοι-
πὸν καθένας νὰ ὑπερασπίζηται τοὺς φίλους του, ἄς
ἀσπιδάζῃ νὰ τοὺς παραμυθῆ διὰ τὰ ἄδικα, ὅπως ἐδο-
κίμασαν· μὲ τῆτο θέλει ἐκπληρώσῃ τὸ χρεῖος τῷ ἐ-
πιεικῆς, τῷ φρονίμῳ, καὶ τῷ ἀληθινῷ φίλῳ· ἄς παχί-
ζη ὁμως νὰ τὸ κάμνῃ τῆτο χωρὶς ἐκδίκησιν, καὶ χω-
ρὶς μῖσος, τὸ ὅποιον καθὼς διὰ ἰδίου του συμφέρον,
ἔτω καὶ διὰ συμφέρον ἄλλων δεῖ πρέπει νὰ τὸ ἔχη.